

ANDEKAS LAPS ja ANDEKAS ALASOORITAJA – märka ja aita!

Kati Bakradze
Tallinna Ühisgümnaasium, inglise keele õpetaja
EATE juhatuse liige

ANDEKAS LAPS

- andekuse definitsioonid
- andekuse mudel
- andekuse võimalikud karakteristikud
- Andekas alasooritaja
- HEV programm andekale lapsele
- soovitused õpetajale
- andekusega seotud teemad

MÜÜT JA MÜÜDIMURDMINE

- VALE: andekas laps on läbinisti "5"-line õpilane
ÕIGE: hinne ei pruugi olla andekuse kriteerium
- VALE: andekas laps saab ise hakkama ja õpib ise
ÕIGE: andekus pole habe, mis ise kasvab
- VALE: andekale tuleb anda rohkem ülesandeid
ÕIGE: andekus ei vaja harjutamist

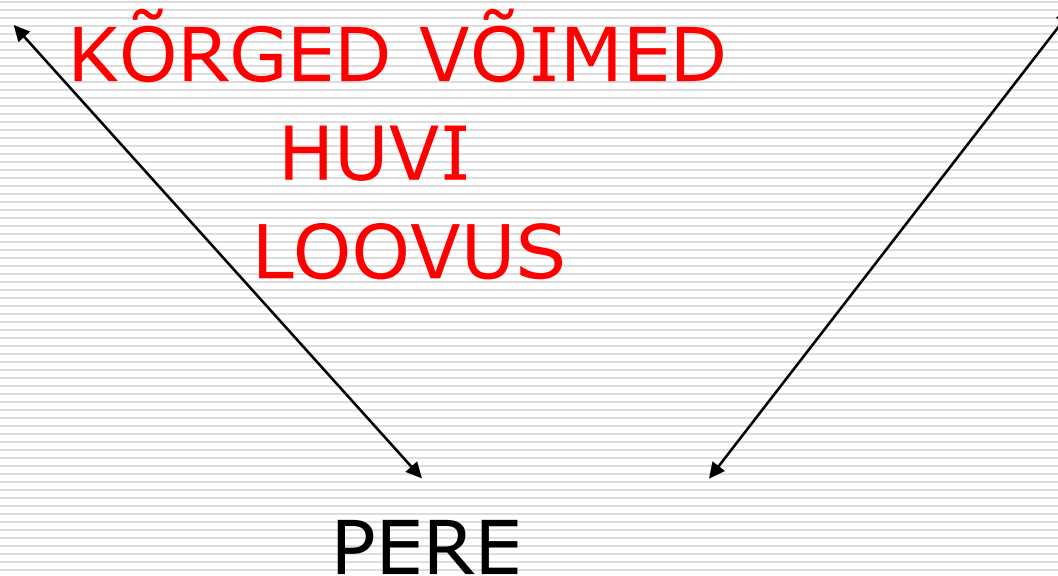
Andekus (definitsioonid)

- Renzulli: "Andekus on dünaamiline: see väljendub erilistes/erakordsetes tulemustes"
- Wallace "andekad lapsed väljendavad juba väga varases eas erakordseid võimeid ühel või mitmel alal"
- Nn Marlandi definitsioon (1972):
"andekateks nimetatakse lapsi, kes oma kõrgete võimete tõttu omavad eeldusi saavutada väljapaistvaid tulemusi"

Renzulli andekuse mudel (Mönksi modifikatsioon)

KOOL

KAASLASED

Renzulli mudeli osad

- 1. kõrged võimed
andekus *versus* intelligentsus
Gardeneri multiintelligentsuse teooria
erinevad andekuse vormid
- 2. loovus
mõtlemise paindlikkus, voolavus, originaalsus
(Guilford, 1979)
- 3. huvi
isiklik huvi, situatsiooniline huvi (Pintrich ja Schunk, 1996)
sisemine *versus* välimine motivatsioon

Kuidas ära tunda andekat last?

- **võimed** (Marlandi järgi): üldine intellektuaalne võimekus, akadeemiline võimekus, loomingulisus, liidrivõimed, võimed kujutavas- või näitekunstis, psühhomotoorne võimekus
NB! Andeka lapse "teine pool"
- **hinded**
- **hinnang**
- **saavutused**
- **testid ja mudelid**
- **nõustajad/eksperdid**

Andeka lapse karakteristikud (I)

Õppimise seisukohalt:

- kasutab laialdast sõnavara
- oskab adapteerida õppimist erinevates situatsioonides
- on detailne
- tihti kasutab võrdlemist, metafoore
- loeb kiiresti, kergelt ja mäletab detaile väga hästi

Andeka lapse karakteristikud (II)

Motivatsiooni seisukohalt:

- on enesekriitiline
- väga motiveeritud
- on erk, tähelepanelik, reageerib kiiresti
- on tavalisest rohkem “täiskasvanute” probleemidest ja teemadest huvitatud
- saab aru ja manipuleerib ideede ja abstraktsete kontseptsioonidega edasijõudnute tasemel

Andeka lapse karakteristikud (III)

Loomingulisuse seisukohalt:

- on eriliselt uudishimulik ja tähelepanelik
- järjepidevalt küsib provokatiivseid ja uurivaid küsimusi
- teeb kiirelt järeldusi, eraldab tähtsamad punktid keerukamateist situatsioonidest
- on huumorimeelne, eriti naudib musta huumorit, satiiri ja irooniast
- on originaalne, kasutab häid, kuid ebatavalisi meetodeid või ideid

Andeka lapse karakteristikud (IV)

Juhtimisvõime seisukohalt:

- on enesekindel
- lahendab probleeme
- otsustab
- üldiselt juhib tegevust
- on arenenud õiglustundega

Andeka lapse nõrkused

- ei ole kannatust pikkadeks kirjutisteks
- on eriliselt kriitiline õpetaja, kooli suhtes:
kahtleb reeglites, seadustes, võimuse üldiselt
- kontsentratsioonipuudus
- hüppab erinevate õppimisetappide vahel,
tahab osasid vahele jätta
- on emotsionaalne ja hajameelne
- võib näidata üles kannatamatust kui teda
segatakse või äkitselt muudetakse midagi

ANDEKA PROFIILID

- EDUKAS
- VÄLJAKUTSUV
- PÕRANDAALUNE
- VÄLJAKUKKUJA
- TOPELT-ERIVAJADUSEGA
- AUTONOOMNE ÕPPIJA

Mis viitab andeka alasooritusele? (I)

- Alasoorituse indikaatorid (McCoach, Delsiegle, 2003)

Edukad ja alasooritajad erinesid:

- Suhtumine kooli
- Suhtumine õpetajasse
- Motivatsioon ja eneseregulatsioon
- väärtushinnangud

Mis viitab andeka alasooritusele? (II)

Õpilane ei saa – põhjus keskkonnas.

Kognitiivselt mittestimuleeriv keskkond

- * igavus

- * väljakukkumine eneseuhkuse tõttu

Võistlusmoment klassiruumis

- * alasooritajad väldivad võistlust

Õpilane ei suuda (isiksus, psüühika) ja ei taha (motivatsioon)

- Õpetaja liiga range või leebe
- Õpilase õpilstiiliga mittekohane metoodika
- Valdavalt auditiiv-järjestikuline
- Visuaal-ruumiliste mõtlejate väljajätmine

ANDEKATE ÕPILASTE ÕPETAMINE KOOLIS

- Oluline on pidada meeles, et lisavõimaluste loomisel oleksid tagatud muutused nii õpisisus (õppekavas, ainekavas), õppimisstiilis kui ka õppimiskeskonnas (Gallagher).

KOOLI JUHTKONNA ROLL

ainekavas esitatud teemad laiendada

- kaasama õppesse spetsiaalseid ja sobivaid ressursse (erialaspetsialistid)
- kooli või klassivälise õppe organiseerimine, lastele, kes selleks soovi avaldavad
- ühtlustada klassis erinevate tasemete ja võimetega laste arv
 - vähendada andekate õpilaste õppimisaega
 - mentori kaasamine
 - koolide koostööd
 - pärast kooli erinevad programmid, õpped
 - olümpiaadidel, konkurssidel osalemise võimaldamine

ÕPIKESKKONNA MUUTMINE

- Selleks on kaks võimalust: kas noored viia teise keskkonda või muuta õpikeskkonda kohapeal

Õppetöö muutmine (I)

Õpetuse kiirendamine:

- varasem kooliastumine
- klassikursusest ülehüppamine
- kiirendamine mõnes aines või õpperühmas
- koduõpe
- eraõpe
- liitklassid
- õppekeskused
- üheaegne õppimine eritasanditel

Õppetöö muutmine (II)

□ Rühmitamine:

- erikoolid eriõppega (kallakuga koolid, keeltekoolid)
- eriklassid ehk homogeensed rühmad (Eestis tavaliselt akadeemiliste ainete kaupa: matemaatika, keeled; teadmistepõhisemates ainetes nagu geograafia ja ajalugu ei ole vahed nõnda suured)
- ressursiklassid (eraldi õpetaja, ruum, materjalid. Suurim puudus on just personali- ja ressursipuudus)
- vaba- ja valikainete rakendamine
- tavalises tunnis eriülesannete andmine andekale õpilasele

ÕPETAJA ROLL

teadmiste ja oskuste järgi diferentseeritud ülesanded

- üld- ja erivõimetele kohandatud ülesanded
 - õpioskustele kohandatud ülesanded
 - tagada muutused õpetaja töökavas (rohkem individuaalseid ülesandeid, "tähtis on teekond, mitte lõpp-punkt")
 - suunata õpilasi raamatukokku, internetti
 - õpetaja on "nõuandja, koordinaator, ideeainimene"
 - muutused õpetamisstiilis
 - õpilaste portfooliote tegemine LÄHTU LAPSE TUGEVADEST KÜLGEDEST JA HUVIST
- ❑ AL ei vaja kordamist ja drillimist – paku stimuleerivat õppematerjali
 - ❑ Hinda pigem loovust kui õiget vastust
 - ❑ Palju visuaal-ruumilisi õppijaid (1/3)
 - ❑ Aita seada eesmäärke
 - ❑ Ära tunnusta AL saavutust, vaid **pingutust**, mis ta on teinud selle saavutuseni jõudmiseks
 - ❑ Ära tunnusta AL tema loomulike võimete eest
 - ❑ Ära kaota kannatust
 - ❑ Tihe koostöö vanematega

LAPSEVANEMA ROLL

- ❑ Püüdke mõista lapse tundeid
- ❑ Võtke endale aega, et kuulata laste mõtteid ja arvamusid
- ❑ Andke lapsele jõukohaseid iseseisvaid ülesandeid
- ❑ Kehtestage kindlad reeglid
- ❑ Olge tunnete suhtes avatud
- ❑ Pidage meeles, et nad on eelkõige lapsed ja alles seejärel andekad
- ❑ Käituge nii et laps saaks, aru et mitte tulemus pole tähtis vaid ka selle saavutamise protsessi nautimine.
- ❑ Kiitke tugevaid külgi ja olge delikaatne nõrkade külgede suhtes
- ❑ Looge õhustik, mis annab lapsele kindlustunde, et teda ei kritiseerita ja ei rünnata
- ❑ Säilita eakohased suhted

Edu/ebaedu põhjused - atribuutsioon

- ❑ andekas laps – kõrgem motivatsioon õppimise protsessist mitte tulemusest.
- ❑ Andekas alasooritaja – orienteerumine pragmaatilistele/instrumentaalsetele motiividele (vanemate preemia)
- ❑ Väline tasustamine halvab loova mõtlemise
- ❑ Tasu, mida kasutatakse käitumise kontrolliks, vähendab seesmist motivatsiooni
- ❑ Bernhard Wiener (1976, 1992): geenid määravad võimekuse, edu sõltub motivatsioonist ja jõupingutusest
- ❑ Dweck (1999): mitte kiita õpilast lihtsalt tark olemise eest, vaid töö ja jõupingutuse eest
- ❑ Liiga lihtsat ülesanded võivad tekitada arusaamise, et võimeid ei olegi, mis omakorda võib tekitada õpitud abituse

Seotud teemad

- ADD/ADHD ja andekus
- Asperger ja/või andekus
- Spetsiifilised õpiraskused ja andekus
- Andekas täiskasvanu

HEA TEADA

□ TÜ Teaduskool

www.teaduskool.ut.ee

□ Teaduskeskused (Ahhaa, Tõravere, Energiakeskus)

□ TLÜ Noortekoda

□ FBs MTÜ Eesti Talendikeskus

Kasutatud kirjandus

- <http://www.gifted.uconn.edu/sem/semart.html>
- Minu diplomitöö “Designing EFL Learning Material for Gifted Learners”
- Minu magistritöö “Using Creative Tasks to Challenge Gifted Underachievers Suffering from Cognitive and Motivational Deficiencies in the Classroom”,
- TÜ teaduskool <http://www.teaduskool.ut.ee/>
- V. Sepp “Andekusest ja andekatest lastest”
- Eysenck, H. J. The Measurement of Creativity. In M. A. Boden (Ed.). Dimensions of Creativity. Cambridge, A Bradford Book, The MIT Press, 1996.
- Maiu Plumeri, Viire Sepa loengumaterjalid
- Heinla, Eda. 2004. *Unustatud loovus*

**Igaühe jaoks on kuskil miski,
kuid kõik pole igaühe jaoks**

Tänan kuulamast!